

Száz éve hirdették ki a kötelespéldány-törvényt

Dr. Varga Tímea

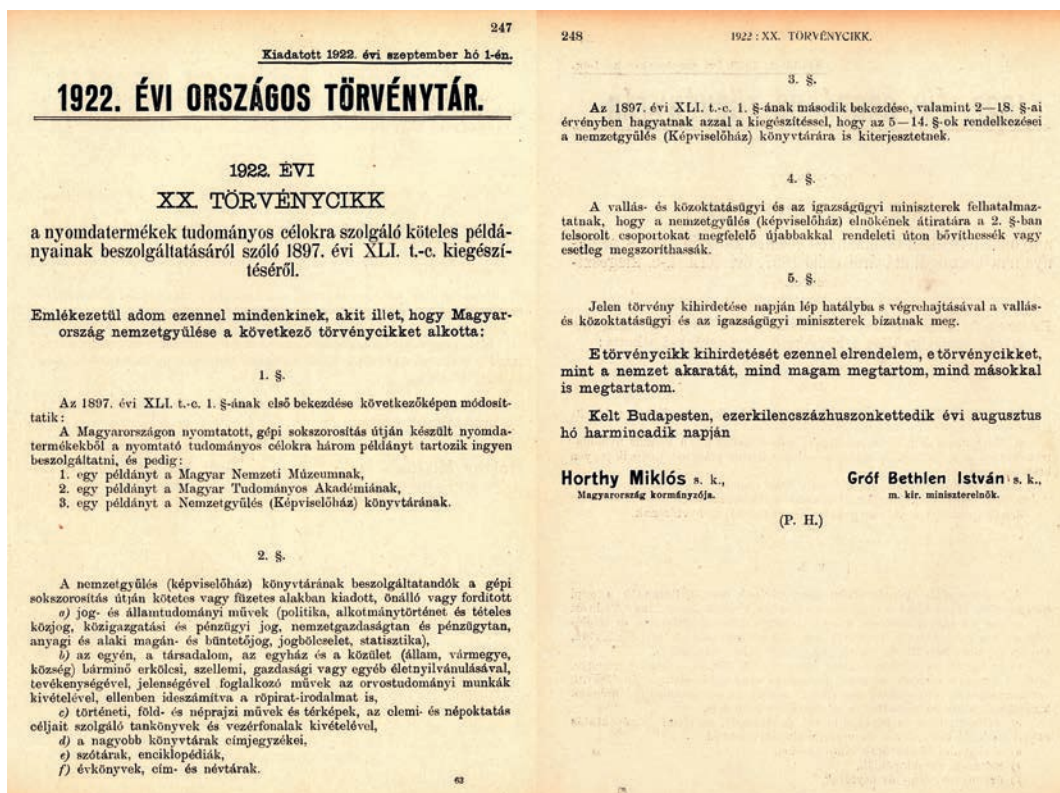
jogi szakreferens, Országgyűlési Könyvtár

1922. szeptember 1-jén jelent meg az Országos Törvénytárban az 1922. évi XX. törvénycikk, melynek első paragrafusa a kötelespéldányban részülés jogát a Nemzetgyűlés Könyvtárára is kiterjesztette.

A jogszabály a nyomdatermékek tudományos célokra szolgáló köteles példányainak beszolgáltatásáról szóló 1897. évi XLI. törvénycikk kiegészítéséről rendelkezett oly módon, hogy a Magyarországon nyomtatott, gépi sokszorosítás útján készült nyomdatermékek vonatkozásában a nyomtató az 1897. évi törvény értelmében a már

kötelespéldányban részesülő Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára (ma: Országos Széchényi Könyvtár) és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára mellett egy példányt a Nemzetgyűlés Könyvtárának is köteles ingyen beszolgáltatni.

1922-ben Nagy Miklós könyvtárigazgató szorgalmazta és készítette elő a kötelespéldány-törvényt, melynek kidolgozásával a háború, illetve a Trianon utáni súlyos gazdasági és pénzügyi válság okozta helyzetet kívánta orvosolni, hiszen mindez a Házkönyvtárát, gyarapodását is kedvezőtlenül befolyásolta, és nem tette lehetővé, hogy a törvényhozás tagjainak szükséges legfontosabb magyar és külföldi dokumentumokat

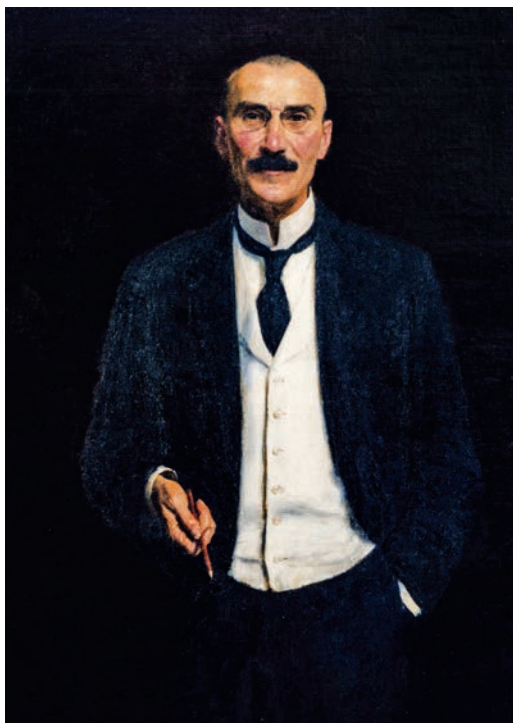

1. kép. Az 1922. évi XX. törvény. Forrás: OGYK

beszerezzék. A javaslat indokolása szerint „Életérdeke nemzetünknek, hogy a magyar törvényhozás tagjai, úgyszintén a minisztériumok törvényelőkészítő osztályai számára beszerezhető legyenek a lehetőséghez képest azon angol, francia, német és olasz nyelven megjelent művek is, melyek a külföldön felmerülő politikai, gazdasági és egyéb problémákkal és azok törvényes szabályozásával foglalkoznak. Ez azonban pénzünk jelenlegi csekély vásárlóképessége mellett az állam megterhelhetése nélkül csak akkor érhető el, ha a magyar állam a magyar könyvpiacra megjelenő műveknek a törvényjavaslatban felsorolt kategóriáira nézve igénybe veszi a magyar nyomdavidalalatok és kiadók ismert áldozatkészségét (...)”¹

2. kép. Nagy Miklós könyvtárigazgató, a kötelezpéldány-törvény megfogalmazója
Forrás: OGYK

3. kép. A javaslat lelkes támogatója Gaál Gaszton, a Nemzetgyűlés elnöke.
Forrás: A magyar Országgyűlés képviselőházi elnökeinek arcképcsarnoka = portrait gallery of the Speakers of the Hungarian Parliament / Cieger András. Budapest: Országház Könyvkiadó, 2020. 184. p. (Nemzet Főtere Kézikönyvek). Forrás: OGYK

A javaslatot Gaál Gaszton házelnök is támogatta, aki 1921. augusztus 12-től 1922. február 16-ig, majd 1922. június 22-től augusztus 29-ig volt a nemzetgyűlés, illetve a könyvtári bizottság elnöke. A házelnök hozzájárult ahhoz, hogy – a súlyos drágaságra való tekintettel – felemeljék a Könyvtár költségvetését, sőt az intézmény nem kielégítő gyarapodásának ellensúlyozását ötletekkel, javaslatokkal segítette. A könyvtári bizottság 1921. december 12-i ülésén tett javaslatára készült el a nemzetgyűlés elé terjesztett indítvány, miszerint a Ház könyvtára is részüljön kötelezpéldány-szolgáltatásban. Ő nevezte ki 1921. december 3-án könyvtárigazgatóvá Nagy Miklóst, aki közel húsz éven át vezette a Könyvtárat, és aki magas színvonalú szakmai tevékenységével a két világháború között tudományos színvonalra emelte az intézmény munkáját.

A törvényjavaslatot Nagy Miklós könyvtárigazgató megfogalmazásában az alábbi szavakkal terjesztette a parlament elé 1922. július 26-án Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter: „Én azt hiszem, hogy mindazok, akik a nemzetgyűlés könyvtárát használtuk, örömmel tapasztaltuk, hogy itt nemcsak egy kifogástalanul kezelt, hanem nagyon tartalmas és gazdag könyvtár használatában van részünk. Ha a könyvtár eddigi csekély dotációját arra lenne kénytelen fordítani, hogy a magyar könyveket is megvegye, akkor nem képes a külföldi munkákat, amelyek valuta-viszonyaink folytán rendkívül megrágultak, megszerezni (...)”²

A Nemzetgyűlés 1922. július 21-én kedvezően döntött a javaslatról, melynek köszönhetően a Nemzetgyűlés Könyvtára csaknem minden tu-

dományterületen (az alkalmazott és természet-tudományok kivételével) ingyen megkapta a Magyarországon kiadott könyveket és periodikus kiadványokat, mely által a súlyos infláció okozta pénzügyi helyzetben a költségvetését külföldi dokumentumok vásárlására fordíthatta. A törvény értelmében a jog- és államtudományi művek (politika, alkotmánytörténet és tételes közjog, közigazgatási és pénzügyi jog, nemzetgazdaságtan és pénzügytan, anyagi és alaki magán- és büntetőjog, jogbölcsélet, statisztika) mellett az „egyén, a társadalom, az egyház és a közület (állam, vármegye, község) bármínő erkölcsi, szellemi, gazdasági vagy egyéb életnyilvánulásaival, tevékenységével, jelenségével foglalkozó”, azaz többek között a szociológiai, a vallási, a filozófiai, az etikai, az irodalmi, a nyelvtudományi, a pedagógiai, vagy a lélektani vonatkozású művekből is érkezett kötelezpéldány a Nemzeti gyűlés könyvtárába. A törvény – azok kiemelt

szerepét is hangsúlyozva – külön nevesíti a történeti, a földrajzi és néprajzi műveket, valamint a térképeket. Megjelennek a felsorolásban a szótárak, az enciklopédiák, az évkönyvek és a különféle cím- és névtárak. A könyvtár által gyűjtött hazai dokumentumok tartalmi összetétele ezzel tovább szélesedett, ami maradéktalanul megfelelt a törvényhozói munka összetettségéből fakadó igényeknek is.

A törvénynek köszönhetően a hazai szakirodalom tekintetében a kötelezpéldány lett a Ház könyvtárának legfontosabb gyarapodási forrása, amely jelentős mértékben hozzájárult ahhoz is, hogy a könyvtár állománya 1919 és 1939 között megkétszereződött és 1939-ben már meghaladta a 180 ezer kötetet. A kötelezpéldányként érkező kötetek száma 1922 és 1939 között több mint 40 ezer volt, ami az összes gyarapodásnak közel felét jelentette. A törvény a gyűjtőkör kiszélesítése mellett hozzásegítette a könyvtárat ahhoz, hogy

4. kép. A tudományterületek széles körét lefedő művek az 1920-as, 30-as évekből (montázs, borítók). Forrás: OGYK

a már korábban is leghangsúlyosabban gyűjtött tudományterületek (jog, politika, történelem, gazdaság) irodalmát tekintve valóban szinte hiánytalan állományt gondozhasson. Tóth András *A kötelezpéldány-szolgáltatás története Magyarországon* című művében úgy fogalmaz, hogy az 1922. évi XX. törvény cikk „tette lehetővé az Országgyűlési Könyvtár magyar jogi és politikai anyagának elmélyültebb gyűjtését, ami lehetővé tette később, hogy ez a könyvtár a jelzett tudományágak szakmai alapkönyvtára legyen”. (p. 25.)

A kötelezpéldányt érintő intézkedések revíziójára az 1920-as évek végén került sor, amikor 1929-ben az országgyűlés megalkotta a Múzeum-, könyvtár- és levéltárügy némely kérdéseinek rendezéséről szóló XI. törvényt, amelynek V. fejezete a nyomdatermékek tudományos célokra szolgáló kötelezpéldányainak kérdéskörét taglalta. A törvény mindenféle korlátozás nélkül megerősítette a Képviselőházi Könyvtár kötelezpéldányra való jogosultságát. A Könyvtár joga lett eldönteni (36. paragrafus), hogy a nyomdák által kötelezően megküldött jegyzékek alapján mire nem tart igényt: itt főként a természettudományoknak és az alkalmazott tudományoknak a Könyvtár számára kevésbé fontos dokumentumai jöttek számításba. A törvény 1935. évi végrehajtási rendelete (9.300/1935. VKM számú rendelet) még a hatóságok által elkobzott nyomtatványokból is juttatott egy-egy példányt a Ház könyvtárának.

Az 1951. évi kötelezpéldány-rendelet [213/1951. (XII. 18.) M. T. számú rendelet] az Országgyűlési Könyvtárnak már csak a gyűjtőköréhez (jogtudomány, politikatudomány, történettudomány) kapcsolódó válogató jogot biztosított, ami a kötetszámok tekintetében némi csökkenést jelentett. A későbbi kötelezpéldány-rendeletek is ezt a válogató jogot tartották meg. [Lásd: 60/1998. (III. 27.) Korm. rendelet a sajtótermékek kötelezpéldányainak szolgáltatásáról és hasznosításáról, 195/2019. (VIII. 1.) Korm. rendelet a kiadványok kötelezpéldányainak szolgáltatásáról, megőrzéséről és használatáról.] A jelenleg érvényben lévő szabályozás [717/2020. (XII. 30.) Korm. rendelet a kiadványok kötelezpéldányainak szolgáltatásáról, megőrzéséről és használatáról] szerint a Könyvtár az Országos Széchényi Könyvtárnak beszolgáltatott példányok közül gyűjtőkörének megfelelően egy példányra jogosult.

Az írás eredetileg az Országgyűlési Könyvtár honlapján jelent meg.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Jónás Károly–Veredy Katalin: *Az Országgyűlési Könyvtár története, 1870–1995*. Budapest: Magyar Országgyűlés, 1995. 492 p.

Jónás Károly: *A Képviselőházi Könyvtár állományának alakulása a két világháború között*. Magyar Könyvszemle, 1984. 1–2. szám. p. 60–74.

Sipos Anna Magdolna: *A magyar könyvtárjog története 1867-től napjainkig*. Pécs: Alexandra, 2011, cop. 2010. 263 p. (Pécsi egyetemi tanácsok, ISSN 2062-4751).

Tóth András: *A kötelezpéldány-szolgáltatás története Magyarországon*. Budapest: Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács, 1964. 91 p. (Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács kiadványai; 19.)

JEGYZETEK

- 1 Nemzetgyűlési irományok, 1922–1926. II. kötet, 40. sz. iromány: Törvényjavaslat a nyomdatermékek tudományos célokra szolgáló kötelezpéldányainak beszolgáltatásáról szóló 1897. évi XLI. t.-c. kiegészítéséről. 28. oldal (Indokolás)
- 2 Nemzetgyűlési napló, 1922–1926. II. kötet, 1922. július 26. 462. old.

Az Országgyűlési Könyvtár Nagy olvasóterme